
LA PARADOXA MODERNISTA

Per conèixer la relació entre la ciència i les altres branques de la cultura és útil d'estudiar els grans moviments culturals nascuts després de la primera revolució industrial moderna. A Catalunya el modernisme ha estat el més significatiu d'aquests moviments. Considerem doncs un encert que Olimpíada Cultural amb la col·laboració de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears inclogués un cicle de conferències sobre *La ciència i la tècnica a l'època modernista* entre els nombrosos actes organitzats fa uns mesos en relació amb aquest moviment cultural. Aquest número de (ciència) recull una gran part dels textos de les conferències del cicle esmentat i n'hem d'agrair públicament als organitzadors que hagin triat la nostra revista com a mitjà per ampliar la difusió d'aquests treballs.

És un fet establert que la ciència i el paper social de la ciència fan un pas decisiu a Catalunya durant l'època modernista. Des de la universitat, paral·lelament a ella o en contradicció amb ella, sorgeix la figura moderna del científic. Prolifera revistes, associacions i organismes dedicats a la recerca o a les aplicacions pràctiques en camps ben diversos. Per primer cop la ciència desperta un interès que ja no es redueix als especialistes o a alguns empresaris perspicaces. I també l'art de l'època reflecteix aquest protagonisme naixent de la ciència i la tècnica.

Com diversos conferenciants van dir, aquest esclat científic seria inexplicable sense dues condicions. La primera, el desenvolupament industrial, que cap al 1880 ja ha començat a generar una certa demanda científica

directa -algunes innovacions tècniques, poques- i sobretot indirecta -noves necessitats urbanes, modernització agrícola induïda pel procés mateix d'urbanització, etc. I la segona, la Revolució de 1868, que, tot i fracassar, dona una embranzida definitiva al corrent positivista (per exemple en la Medicina), a exigències democràtiques com la llibertat de càtedra, i marca també l'expansió dels moviments republicà i obrer, que fomentaran la divulgació científica de base.

Fins aquí han sortit uns factors prou coneguts, i potser és més interessant de veure com un moviment artístic i cultural com el modernisme influeix en la ciència. S'imposa una primera constatació: la relació entre ciència i modernisme és tota altra que harmònica. L'individualisme elitista i espiritualista, l'exaltació del geni i de la intuïció són idees ben representatives del modernisme i allunyades de qualsevol concepció científica. ¿Com s'explica llavors que el modernisme afavoreixi el desplegament de la ciència? Vet aquí una paradoxa.

Els articles que publiquem en aquest número parlen de l'ambigüitat del fenomen modernista i subratllen les tendències contradictòries que s'hi manifesten, des de la declaració de principis del positivisme militant fins al manifest espiritualista més abundant. Però també assenyalen que el conflicte central en el camp de les idees no s'estableix pas entre aquestes tendències, sinó que és en un altre lloc: en la lluita contra el principi d'autoritat en l'àmbit del pensament o contra la mentalitat arcaica d'un Estat basat en el caciquisme. Dos exemples: el bisbat de Barcelona demana al govern

que excolgui de la universitat el catedràtic darwinista Odón de Buen i l'enginyer Garcia Fària no pot tirar endavant el seu pla de clavegueres davant de l'oposició dels cacics que controlen el consistori barceloní.

La influència positiva del modernisme sobre la ciència rau, doncs, en l'oposició de la major part d'aquest moviment a unes idees i estructures arcaiques, en el fet que fomenta l'arrelament al país, i per tant, l'estudi sistemàtic d'aquest en tots els aspectes, i en un últim factor ben notable: l'individualisme elitista i la mitificació del geni creen un ambient contrari als dogmes i inèrcies existents i afavoreixen les actituds d'exploració i d'innovació, l'obertura als corrents científics europeus i la mateixa diferenciació dels intel·lectuals i dels científics com a grup. Tot un símbol: Gaudí, un geni d'altra banda ben espiritualista, assaja en les seves obres estructures innovadores.

El fenomen invers, és a dir la influència de la ciència sobre el moviment artístic i cultural també és un fet, tot i que menys decisiu. Hi ha moltes referències científiques i tècniques en l'art de l'època i, òbviament, l'arquitectura o la fotografia naixent es basen en aportacions de la tècnica. El modernisme traça un primer pont entre cultura humanística i ciència, però és un pont que encara topa amb una dificultat insalvable en aquella època: la visió estreta, reduccionista, del positivisme que empobreix el pensament científic i fa que, sovint, la ciència sigui o impotent o barroera davant de fenòmens altament complexos com els humans i socials. ■